

О.А. Покровська, канд. філол. наук, доц. (ХДУХТ, Харків)
Д.К. Душенюк, асп. (ХДУХТ, Харків)

ВПЛИВ МОВИ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Національна ідентичність є невід'ємним і природним чинником історичного буття будь-якої нації. І лише два ціннісні критерії визначають апіорі цю саму національну ідентичність – мова народу і його культура. Аналогічно до структури ДНК або відбитків пальців, мова і культура є унікальними, неповторними, ексклюзивними за усі часи. Існування нації і народу обумовлюється духовним потенціалом естетичного феномену мови і культури, ними живиться і конфігурується.

Серед науковців найбільш відомими дослідниками мови в контексті національної ідентичності є Ю. Шевельов (Шерех), В. Лизанчук, І. Михайлин, І. Ющук, Л. Масенко, В. Іванишин, І. Фаріон та ін.

Соціокультурне буття нації пов'язане з об'єктивним усвідомленням потреби єдиної мови, яка б стала однією з консолідуючих ознак етнокультурної спільності. Переконливим є той факт, що мовний самовияв і саморозвиток особистості залежить від сфери її життєдіяльності.

Мова в усі часи є віддзеркаленням рівня розвитку культури, є критерієм освіченості людини та її індивідуальності. Можемо погодитись із тезою, висунутою вітчизняною дослідницею Л. Заблоцькою стосовно того, що українська мова не поступається найбільш розвиненим мовам світу за наступними параметрами: древність, самобутність, інформаційна спроможність, вокальність і краса звучання, термінологічна розвиненість.

Зібраний науковцями фактичний матеріал свідчить про те, що мова постає універсальною ознакою українського етносу, формуючи мовну свідомість. Учені справедливо пов'язують формування свідомості з:

- 1) баченням просторового і часового поля української мови як феномена єдності цілісності українського етносу (нації);
- 2) усвідомленням характерних ознак своєї мови як засобу етнічної самоідентифікації особистості;
- 3) віддзеркаленням мовної самосвідомості в самоназвах українців та їхній мові.

Інтегральна роль української мови проявляється на рівні формування українознавчого світогляду як системи поглядів на життя, суспільство і природу. Українознавчий світогляд взаємопов'язаний із

мовною стійкістю та, з іншого боку, формуванням мовної твердості засвідчує рівень розвитку світогляду людини, що виявляється в авторитеті рідної мови, потребі й бажанні спілкуватися і пізнавати за допомогою неї навколишній світ, поглиблювати розвиток культури спілкування.

Виявляється цікавою і до певної міри дискусійною теза про вплив мови на її носія. Так, у процесі розвитку мови формуються особливості мислення й характер людини. Українець розмовляє та думає так, а не інакше, тому що саме такими були й є умови і характер його життєдіяльності. Тому такі поняття як думка, слово людини потрібно розглядати в щільному взаємозв'язку природного та етнокультурного середовища. Адже саме через мову формується світоглядна свідомість людини.

Кожне суспільство зацікавлене в збереженні своєї мовної та етнокультурної самобутності, що є досить непростим завданням в добу активних транснаціональних глобалізаційних впливів. У світі зростає спротив наступу глобалізації, центральною силою якої виступає самоідентифікація. Заслуговує на увагу думка одного з зарубіжних науковців Мануеля Кастельса. Автор відзначає, що в світі формування самосвідомості відбувається через спротив глобалізаційним процесам із акцентом на цінності суспільства, нації, сім'ї, з відмовою від глобальних тенденцій та радикального індивідуалізму, з пошуком та усвідомленням власної ідентичності в рідній мові. Проте ми схилиємося до точок зору, висловлених у працях Т. Дзюби, О. Потєбні, Ю. Шельова, які зазначають, що мова – перший етноідентифікуючий чинник, визначальна категорія у моделі національної ідентичності, що саме мовний чинник є одним із найважливіших складових етно- та культурозбереження української спільноти.

На основі аналізованого матеріалу можна взяти до уваги деякі рекомендації: з об'єктивних потреб забезпечення комфортної мовної комунікації та в ситуації, що складається навколо цієї проблематики, необхідно усвідомити всю значущість мови у формуванні українознавчого світогляду та самоідентифікації українців; спільними зусиллями громадськості та за допомогою ефективних механізмів державної мовної політики необхідно створити належні умови для розвитку та збереження мови як однієї з найголовніших диспозиційних основ етнокультурної самобутності українців.